

İNSAN FAKTÖRLERİ

5. Hafta / Yersiz Tutarlılık

Tevfik Uyar

Geçen Hafta

- Sosyal Uyum
- Hatalar:
 - Grup Düşüncesi
 - Taahhüt Etkisi
 - Bumerang Etkisi
 - “Gaza Gelmek”
 - İzleyici Etkisi
 - Haftanın Safsatası: Otoriteye Atıf (Bir Bilen) Safsatası

Bu Hafta

- İRRASYONEL / Bölüm 7 – Yersiz Tutarlılık
- Haftanın Safsatası: Çoğunluk Safsatası

Sistem 1 / Sistem 2

Bir beyzbol sopası ile bir topun toplam fiyatı 11 TL'dir. Sopa toptan 10 TL pahalıysa,

Topun fiyatı nedir?

A) 0,50 Krş

B) 1 TL

C) 10 TL

Bilişsel Tutarlılık

□ Bilişsel Tutarlılık

- Bireyler bilgileri, inançları, duyguları ve eylemleri arasında bir tutarlılık sağlama eğilimindedirler.
- Pek çok teori vardır. En bilineni: 'bilişsel çelişki teorisi' (cognitive dissonance theory; Festinger, 1957)

Bilişsel Tutarlılık

□ Bilişsel Çelişki

- İnsanların duygu, düşünceleri ile davranışları arasında bir terslik varsa, birinden birini değiştirmek ve diğerine uydurmak zorunda kalır. Bu her zaman **mantıklı** ve **gerçekçi (rasyonel)** olmaz!

Bilişsel Tutarlılık

□ Bilişsel Çelişki

□ Korsan kitap alıyor musunuz?

- Ya korsan kitap almayı bırakmak zorundasınız, ya da korsan kitap almanın ne kadar normal olduğunu kendinize (ve çevrenize) ispatlamak zorundasınız!

□ Sevdiğiniz ne kadar muhteşem birisi?

- O kötü biri değil. Yapıyorsa sizin iyiliğiniz için yapmıştır!

□ Sigara içenler; bırakmayı düşünür müsünüz?

- Sigara benim yaratıcılığımı artırıyor. Hem benim üç paket içen amcam sapasağlam!

Bilişsel Tutarlılık

□ Bilişsel Çelişki

□ Diğer Örnekler:

- İnsanlar bir siyasi partiye gönül vermiş, üstelik bir de ortamlarda desteğini açıkça göstermişse (taahhüt etkisi), o partinin çok açık bir biçimde hatalı olduğunu görse dahi, bunlara inanmaz, görmezden gelir ya da başka amaçlarla açıklamaya çalışır.
- İnsanlar bir mala yüksek bir fiyat ödedikleri zaman, ödedikleri bedel zaten yüksek olduğu için “kazıklandım” acısını yaşamamak için, kötü özellikleri görmezden gelirler, iyi özelliklerini abartırlar.

Bilişsel Tutarlılık

□ Tutarlılığın Sürekliliği

□ Freedman & Fraiser, 1966

1. Grup

- **1. SEFER:** Bahçelerine “ARABAYI EMNİYETLİ SÜR” Tabelası çakmak için müsaade edilmiştir.
- **2. SEFER:** Çirkin bir “DİKKATLİ KULLAN” tabelası çakmak için müsaade istenmiştir

~%75'i kabul etmiş

2. Grup

- **1. SEFER:** İlk seferde hiç uğranmamıştır.
- **2. SEFER:** Çirkin bir “DİKKATLİ KULLAN” tabelası çakmak için müsaade istenmiştir

~%18'i kabul etmiş

Bilişsel Tutarlılık

- Pazarlamada **artan ricalar tekniği**
- Psikolojide: *Sürüklenme*
 - Pazarlamacılar
 - Cinsel İstismarcılar
 - Cemaatler veya İdeolojik Örgütler

Bilişsel Tutarlılık

- Davranışı değiştirmemek için **düşünceleri değiştirme** örneği gördük... Peki ya tam tersi?
- Düşünceyi değiştirmemek için **davranış değiştirmek** de mümkün müdür?

Bilişsel Tutarlılık

- Geçen hafta gördüğümüz “elektrik tasarruf” deneyi:
 - ▣ Adı gazetede yer alacaklar “tutarsız” görünmekten kaçınmak için gerçekten de elektrik tasarrufu yapmışlardır.
- “Zayıflama Deneyi”, Axsom ve Cooper, 1981

1. Grup Kadınlar

- **1 saat boyunca süren 5 seans**
- Ortalama zayıflama: 3 kg.

2. Grup Kadınlar

- **5 dakika boyunca süren 5 seans**
- Ortalama zayıflama: 135 gr.

Beyin Fırtınası

- Hayatınızda herhangi bir şeye:
 - «BU KADAR UĞRAŞTIK, BİRAZ DAHA UĞRAŞALIM» diye devam ettiniz mi?
 - Bu mantıklı mıdır?

Bilişsel Tutarlılık

- Sıkıldığınız bir filmde ısrarla durma davranışı
 - “Film süperdi abi” dersiniz düşüncenizi değiştirmiş olursunuz. Burada olan filmde sıkıldığınızı inkâr etmemeniz ama sırf para verdim diye devam etmenizdir.
 - Peki ya kayıp bilet????????????????????????????????????
- Hatalı askerî ve siyasî kararlar
 - Enver Paşa, Sarıkamış – 1914
 - Pearl Harbor baskını
 - Batık Projeler (Batık Maliyet Hatası)

Bilişsel Tutarlılık

İş Hakkındaki
Gerçek Fikirleri
Soruldu

□ Sıkıcı İş Deneyi (1959, 1966)

Yalama Yapmış
Vidaları
Çevirmek Gibi
Sıkıcı Bir İş

1. GRUP: Sıradaki
deneğe yalan
söylemleri için **\$1**
Ödül verildi

2. GRUP: Sıradaki
deneğe yalan
söylemleri için
\$20 Ödül verildi

KISSADAN HİSSE

- Yaptığınız herhangi bir tercihin iyi yanlarını abartmaktan kaçının. Özellikle de bu tercihe emek veya para yatırdıysanız.
- İlk başta aklınıza yatmayan bir şeyi kabul etmeye doğru adım adım yaklaşmadığınızdan emin olun.
- İlk etapta ne kadar zaman, emek ya da çaba sarf etmiş olursanız olun, bir proje sizi zarara uğratiyorsa ondan vazgeçerek zararınızı durdurun.
- Kötü bir davranışta bulduysanız aslında iyi niyetli olduğunuzu gösterecek nedenler arayarak kendinizi kandırmayın.

KISSADAN HİSSE (HAVACILIK)

- Gösterdiğiniz bir davranışın “aslında ne kadar iyi” olduğunu ısrar etmeyin. Emniyete aykırı olan emniyete aykırıdır! Bunun bahanesi yoktur!
- Size şüpheli gelen bir hareketin aslında zararsız olabileceğine adım adım ikna edilmediğinizden emin olun. Risk analizi yapın.
- Ne kadar zaman, emek ya da çaba sarf etmiş olursanız olun, ÖNCE EMNİYET. Ortada emniyetsiz bir durum varsa (hareket riskliyse, yorulduysanız, beceremediyseniz) yaptığınız işi DURDURUN!
- Emniyetsiz bir davranışta bulduysanız ya da riskli bir durum yarattıysanız aslında ne kadar iyi niyetli olduğunuzu gösterecek nedenler arayarak kendinizi kandırmayın. Gerekirse kendinizi raporlayın. EMNİYET KÜLTÜRÜ’nü unutmayın.

HAFTANIN SAFSATASI

Çoğunluk Safsatası
(Argumentum ad Populum)

HAFTANIN SAFSATASI

□ Çoğunluk Safsatası

- Bir argümanın doğruluğunu onu savunan kişilerin sayıca fazlalığını öne sürerek değerlendirmek.
 - HALBUKİ bir fikrin ne kadar kişi tarafından savunulduğu onun doğruluğunun garantisi değildir!

□ ÖRNEKLER

- *Tarih boyunca milyonlarca insan kurşun döktürmenin nazarı bozduğuna inanmış. Şimdi sen hepsinden iyi mi biliyorsun yani?*
- *Bu kadar insan beni seçmiş...*
- *Bütün dünya Güneş'in Dünya çevresinde döndüğünü bilir. Bu Galileo da ne diyor Allah aşkına?*
- *Hepimiz salağız, bi sen akıllısın yani?*

HAFTANIN SAFSATASI

□ Çoğunluk Safsatası

- Bazen kalabalığın fikrine başvurmak iyi sonuçlar verebilir (Kim Milyoner Olmak İster: Seyirci Jokeri)
- Ancak kalabalıklar da bazen yanılabilirler (*Adolf Hitler %95 ile seçilmişti ya da Afrika'daki bazı ülkelerde halkın büyük çoğunluğu kadınların sünnet edilmesi gerektiğine inanıyor*)
- Güney Afrika'da siyahi halk (hükümet yüzünden) AIDS ile HIV arasında bir bağlantı olmadığına inanıyordu (3,5 milyon kişi AIDS'ten öldü)
- BİR ARGÜMANIN DOĞRULUĞUNU ONU KAÇ KİŞİNİN SAVUNDUĞU DEĞİL, GÖSTERİLEN DELİLLER BELİRLER!

HAFTANIN SAFSATASI

□ Çoğunluk Safsatası

■ HAVACILIK ÖRNEKLERİ

- Bütün pilotlar bu prosedürlerin gereksiz olduğuna inanıyor. Doğrusunu bir sen mi biliyorsun yani?
- Saçmalama! Git bütün güvenlik görevlilerin sor. Hepsi sana buraya asla bir bomba sokulamayacağını söyleyecektir.
- Bu kadar pilot bu uçakla uçmayı kabul ettiğine göre bu arıza ciddi bir arıza değildir.

İyi Haftalar!

- Haftaya:
 - 9. Bölüm: Dürtü ve Duygular